

Юлія ПЕРЕЦ,

*учитель української мови і літератури
Остерського ліцею № 1
Остерської міської ради*

ПОРУШЕННЯ ЛЕКСИЧНОЇ НОРМИ. КАЛЬКИ З ІНШИХ МОВ. УЖИВАННЯ СЛІВ У НЕВЛАСТИВОМУ ЗНАЧЕННІ КОНСПЕКТ УРОКУ

Мета:

- закріпити й поглибити знання учнів про лексичну помилку;
- удосконалити вміння визначати види лексичних помилок, відрізнити помилкове вживання слів від правильного, аналізувати лексичні помилки;
- виховувати розуміння важливості правильного мовлення.

Обладнання: проектор, екран, картки, підручник з української мови для 10 класу О. Авраменка, застосунок Wordwall.

Перебіг уроку

1. Повідомлення теми й мети уроку

Доброго дня, уважаємі десятикласники. Я дуже волнуюся, бо перший раз приймаю участь в такому конкурсі. Тому я вибачаюся за якісь недостатки і надіюся на вашу підтримку!

Будь ласка, не лякайтеся, усе нормально. Я в порядку.

Можливо, ви вже здогадалися, яка тема нашого уроку?

Так, дякую. Сьогодні будемо говорити про «Порушення лексичної норми, про кальки з інших мов і про вживання слів у невластивому їм значенні».

Але спочатку поділіться на групи (українські страви та елементи українського одягу)

Скажіть, чи приємно було мене слухати на початку уроку? Чому ні?

Сьогодні ми будемо визначати види лексичних помилок;

- відрізнити помилкове вживання від правильного;
- аналізувати лексичні помилки;
- прагнути досконало володіти рідною мовою;

Після ознайомлення із цілями уроку, можливо, ви хотіли б додати ще щось?

Чи **СПИВПАДАЮТЬ** наші очікування? Ні! Бо вони **ЗБИГАЮТЬСЯ!**

Тож розпочнімо роботу.

2. Актуалізація опорних знань

Пригадаємо поняття, які безпосередньо пов'язані з темою нашого уроку (КУБИК) – (діти кидають ігровий кубик, яка цифра випадає, те питання ставлю) відповідайте по черзі.

Що таке лексика? (**сукупність слів нашої мови**) – кубик

1. Як називається наука, що вивчає лексику? (**лексикологія**)кубик

2. Що таке лексичне значення слова? (**що слово означає**)кубик

3. Де ми дізнаємося лексичне значення слів? (**глумачний словник**)

4. Слова, які мають декілька лексичних значень, називаються (**багатозначні**) кубик

5. Як називаються слова СХОЖІ за звучанням, але різні за значенням і написанням (**пароніми**)кубик

6. Суржик, тавтологія, багатослів'я – це все...(**лексична помилка**)

Дякую! Ви молодці!

3. Опрацювання нового матеріалу

Скажіть, будь ласка, як ви розумієте слово «НОРМА»? (**правило**)

А порушення норми – це, відповідно, порушення правил.

Пропоную ознайомитися з основними видами лексичних помилок (підручник стор. 35)

1. Робота з таблицею

ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ	
ТАВТОЛОГІЯ (повторення однакових або схожих за змістом слів)	<i>масляне масло</i>
РОСІЯНІЗМИ (слово або мовний зворот, запозичений з російської мови)	<i>дівочка</i>
ПЛЕОНАЗМ (дублювання значення у двох словах)	<i>долоні рук</i>
КАЛЬКУВАННЯ (запозичення з однієї мови в іншу шляхом буквального, дослівного перекладу)	<i>приймати участь</i>
НЕДОРЕЧНЕ ВЖИВАННЯ СЛІВ У НЕВЛАСТИВОМУ ЇМ ЗНАЧЕННІ	<i>освічене перехрестя</i>

Чи зустрічали ви подібні порушення в мовленні?

Чим вони небезпечні? (чи небезпечні взагалі?)

(Порушення їх призводить до спотворення змісту висловлення, засміченню мови, комічних ситуацій)

А зараз я пропоную вам здійснити ЛЕКСИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

2. Робота з картками

Користуючись таблицею, з'ясуйте вид лексичної помилки

1. Одразу кидалося (ВПАДАЛО) у вічі її яскраве вбрання.(**невл.знач.**)

2. Батько усміхнувся широкою усмішкою(*широко усміхнувся*).**тавтол.**

3. У нас сьогодні великий об'єм (ОБСЯГ) роботи.**(кальк.)**

4. У нашому ліцеї є декілька вільних вакансій (ВАКАНСІЯ)(**плеоназм**)

5. Ми купили бувишу у використанні (УЖИВАНУ) кавомашину.**(кальк.)**

Дякую! Ви чудово впоралися із завданням.

Скажіть, будь ласка, а хто найчастіше має справу з мовними порушеннями? (учитель, КОРЕКТОР)

Що вам відомо про роботу коректора?

3. Вправа «Коректор»

Пропоную випробувати себе у цій справі й побачити, чи легка ця професія. (вправа у Wordwall – **порушення лексичної норми** – подано речення з калькою і недоречним вживанням – згрупувати подані речення <https://wordwall.net/uk/resource/67547591>)

Ви неймовірні! З вас будуть чудові коректори!

А чи часто у своєму житті ви зустрічаєте порушення лексичних норм?

Чи завжди ви їх помічаєте? А чи виправляєте?

4. Перегляд експрес-уроку О. Авраменка

Пропоную вашій увазі коротке відео. Уважно слухайте й шукайте помилки (<https://www.youtube.com/watch?v=gShNjBFpWpI>)

Ви впоралися не гірше за Олександра Авраменка. Дякую!

5. Робота з підручником

А зараз попрацюймо з підручником Олександра Авраменка.

Знайдіть, будь ласка, **впр. 5 на стор. 36.**

Виконайте тестові завдання, вибравши правильний варіант (виконання учнями вправи)

Чи складно було? Перевірмо! (перевіряємо вправу)

І щоб закріпити нашу з вами роботу, пропоную ще одну вправу.

6. «Виправ помилку»

(<https://wordwall.net/uk/resource/67548863>)

Подібних завдань багато не буває, адже вони є обов'язковими на ЗНО-НМТ (виконання тестових завдань із ЗНО - НМТ)

4. Підсумок уроку

Як ви вважаєте, чи потрібна ця тема в програмі з української мови? Чи, можливо, можна обійтися без неї?

5. Самооцінювання

І для того, аби оцінити свою роботу на уроці, оберіть фразеологізм, який, на вашу думку, підходить вам найбільше.

Запишіть його і поряд поясніть значення.

Ваша робота на уроці:

- Чув краєм вуха
- Був на коні
- Ворушив мізками
- Ловив гав
- Аж голова загула
- Баглаї напали
- Лід рушив
- Блудив словами
- Аби день до вечора
- Слухав нагостривши вуха
- Душа радіє
- Ні в сих ні в тих

6. Домашнє завдання – ЗНАЙТИ В ОГОЛОШЕННЯХ, У РЕКЛАМІ, У ТЕЛЕПРОГРАМАХ 5 ПОРУШЕНЬ ЛЕКСИЧНИХ НОРМ.

Я щиро вам дякую! Бажаю здійснення мрії кожного з вас і однієї нашої спільної!